

Psykokrig: Kværulanten vs. kommissæren

Jyllands-Posten 27. august 2006, indblik, side 4

Professor Helmuth Nyborg er smidt ud af Aarhus Universitet - officielt anklaget for sjuksk og fejl i en undersøgelse. Men bag den hårde sanktion ligger fire årtiers bitter fejde mod instituttets herskende ideologer, som har dyrket marxistisk psykologi siden 1968.

AF KIM HUNDEVADT

Den 23. november 2005 tog Jens Mammen, leder af Psykologisk Institut på Aarhus Universitet, et højst usædvanligt skridt:

Jens Mammen skrev til universitetets ledelse, at han var i alvorlig tvivl om kvaliteten og etikken i den forskning, som hans medarbejder, professor Helmuth Nyborg, havde gennemført om kønsforskelle i intelligens, og han anmodede om, at der blev nedsat et sagkyndigt udvalg til at kulegrave professorens arbejde.

Brevet startede en lavine, som foreløbig er endt med, at Helmuth Nyborg i juni blev fritaget for tjeneste og smidt på porten i vanære, mens universitets rektor overvejer, om der skal rejses en tjenestemandssag imod ham.

Imens cirkulerer historien om, hvad der fik Jens Mammen til at bruge så drastiske metoder over for en gammel kollega, blandt de øvrige medarbejdere og professorer på Psykologisk Institut.

Der er to udlægninger af sagen:

Enten har Jens Mammen gjort sin pligt som en konsekvent og retlinet institutleder - nemlig at sikre kvaliteten af universitetets forskning.

Ellers også har han misbrugt sin lederposition til at få ram på en ærkerival, som han både personligt, fagligt og politisk har været på kant med i næsten hele sit professionelle virke.

Fælles for begge versioner er, at den nuværende fejde mellem en politisk ukorrekt professor, som er under anklage for at have sjuksket med sine resultater, og en bureaukratisk leder, som har skabt sig en karriere ved at fortolke den marxistiske psykologi, har dybe rødder tilbage i instituttets historie.

Det er en fejde, som handler om nid og nag mellem to vidt forskellige personligheder, men også om videnskabelige og ideologiske modsætninger. 69-årige Helmuth Nyborg og 64-årige Jens Mammen havde ellers chancen for et livslangt venskab.

De gik i den samme folkeskole i Ordrup, og deres mødre var jævnlige sammen i den lokale husmoderforening, men efter skolen kastede Helmuth sig ud i en omflakkende liv som bl.a. søfryrbøder og radiotelegrafist, før han søgte ind på psykologi på Københavns Universitet og blev genforenet med Jens, som var gået den direkte vej fra gymnasiet til den akademiske verden.

Med ordet "genforenet" drages stiltiende den konklusion, at Helmuth Nyborg og jeg har haft kontakt med hinanden, mens vi gik i skole. Hvis han har gået på Ordrup Skole, må han have gået flere klasser over mig. Jeg vil ikke udelukke, at Helmuth Nyborgs mor har kendt min mor. Men jeg erindrer ikke nogensinde at have mødt eller hørt om Helmuth Nyborg i skoletiden.

Foråret 1968

De stod sammen på barrikaderne under ungdomsoprøret, hvor de psykologistuderende blev regnet blandt frontkæmpere, de malede slogans på murene som Bryd professorvældet - medbestemmelse nu, og de besatte Psykologisk Laboratorium i foråret 1968.

Jeg vil ikke udelukke, at Helmuth Nyborg ligesom så mange hundrede andre psykologistuderende deltog i studenteroprøret. Men jeg har ingen erindring om ham i den sammenhæng, og erindrer i øvrigt ikke at have haft nogen kontakt med ham i studietiden i København.

I sommerens løb blev Mammen, Nyborg og andre førende oprørere headhuntet af Gerhard Nielsen, som var i gang med etablere et nyt institut for psykologi på Aarhus Universitet og havde brug for en flok unge, progressive assistenter.

Jens Mammen og en række af de øvrige pionérer i Århus var medlemmer af Danmarks Kommunistiske Parti (DKP), som snart erobrede en stærk magtbase på det nye institut, hvor jorden var gødet for marxistiske teorier.

Ingen af "pionererne i Århus" fra 1968 var medlemmer af DKP ud fra mit kendskab, og den eneste af dem, der nogensinde blev det, var mig. Jeg var medlem fra 1974 til 1988, og jeg har aldrig lagt skjul på, hvilke organisationer jeg er medlem af. I en periode har et par senere tilkomne medarbejdere været medlem af DKP. Men da de ikke interesserede sig for den sovjetiske psykologi, som er i fokus i JPs artikel, er det næppe dem, der sigtes til. Ingen af dem kom i øvrigt fra Psykologi i København.

Til uddybning kan oplyses, at den gruppe af personer, der kom til instituttet ved dets start sommeren 1968 for at udgøre staben af fuldtidsansatte medarbejdere, dels bestod af færdigtuddannede, nemlig Gerhard Nielsen, der blev instituttets første leder, Henrik Poulsen, Knud-Erik Sabroe, Boje Katzenelson og Hans Weltzer, dels en række magisterstuderende, der var tæt på at afslutte deres studium, nemlig Steen Folke Larsen, Thomas Nielsen, Carl Weltzer, Søren Willert og Jens Mammen, der blev ansat som amanuenser. Carl, Thomas og jeg blev magistre maj 1969, og resten kort derefter. Denne gruppe af personer havde allerede i København i foråret 1968 udgjort den såkaldte "århusgruppe", som havde afholdt en række møder mhp. tilrettelæggelse af det nye studium.

Helmuth Nyborg tilhørte ikke denne gruppe. Jeg har undersøgt de tilgængelige skriftlige kilder og kan se, han i 1968 havde afsluttet første del af cand.psych. studiet i København og af Gerhard Nielsen må have fået lov til at overgå til magisterstudiet i Århus. Han fik sin magisterkonferens i 1971. Helmuth Nyborg havde kontor på instituttet og havde i perioden 1968 til 1971 noget undervisning på instituttet som undervisningsassistent.

Det var således tidstypisk, at Jens Mammen i sin magisterkonferens fra 1969 konkluderede, at Marx' opfattelse af menneskets frihed kan »definere et værdimæssigt grundlag for psykologien og den psykologiske praksis.«

De to store skriftlige afhandlinger til min magisterkonferens var dels en eksperimentel undersøgelse af visuel perception og dels en teoretisk oversigt over visse matematiske modeller i psykologien. De havde intet med marxisme eller marxistisk psykologi at gøre. Citatet ovenfor er derimod fra min afsluttende offentlige forelæsning den 23. maj 1969 med givet emne (stillet af Gerhard Nielsen) og med en uges forberedelse. Hvis man læser forelæsningsens definition på menneskets frihed i sin sammenhæng, vil formentlig selv Jyllandsposten tilslutte sig, i hvert fald i princippet. Om den lever op til det i praksis, er så et andet spørgsmål. Forelæsningsen blev i øvrigt på foranledning af professor E. Tranekjær Rasmussen trykt i sin helhed i Dansk Psykolognyt (23. årg. Nr. 20, 15. okt. 1969, s. 195-299) og med et meget rosende efterskrift af Tranekjær (s. 300). Den ære er vist hverken før eller siden overgået en sådan forelæsning. Jeg tror ingen mistænkte Tranekjær for at være marxist.

De unge DKP'ere var stærkt inspireret af de såkaldte sovjetpsykologer - ikke mindst Aleksej Leontjev, som udviklede virksomhedsteorien, en førende psykologisk doktrin under den sovjetiske kommunisme.

Nu var der som sagt ikke andre end mig blandt instituttets ansatte, der på én gang var medlem af DKP og interesserede sig for den sovjetiske psykologi. Vi ser her bort fra, at jeg fra 1974 og frem næppe længere kunne siges at være helt ung. Men jeg må have fyldt godt i landskabet og kan føle mig helt bæret. Måske forveksler JPs anonyme meddelere dette med, at der var en del DKP'ere blandt instituttets studerende, og at disse var meget fagligt aktive og interesserede sig for den sovjetiske psykologi.

Jens Mammens doktorafhandling fra 1983, som fortsat er pensum for de studerende, indeholder også en lang analyse af Leontjevs ideer.

Min doktorafhandling (disputats) er ikke og har aldrig været på pensum, hvilket journalisten og hans anonyme meddelere kunne have checket, idet pensumlisten naturligvis er offentligt tilgængelige, f.eks. via instituttets hjemmeside. Enkelte afsnit har derimod for flere år tilbage været på pensum i kortere perioder, først og fremmest et afsnit om perceptionspsykologiens historie, der i øvrigt slet ikke berører sovjetisk psykologi.

For dem, der ikke kender til den sovjetiske psykologi, kan det være svært at vurdere disse påstande. A. N. Leontjev udgjorde sammen med A. R. Luria og L. S. Vygotsky det såkaldte trekløver, der i øvrigt i lange perioder var i politisk unåde i Sovjetunionen. De mest almindeligt kendte er nok de to sidstnævnte, hvor Vygotsky som humanistisk uddannet meget interesserede sig for sprog og tegnsystemer, og Luria især for neuropsykologi. Leontjev var derimod mere orienteret mod evolutionsbiologien (sic!). Luria og Leontjev er blevet berømte på deres samarbejde vedrørende hjerneskadede soldater efter anden verdenskrig. Luria var æresdoktor ved flere amerikanske universiteter og regnes for en af grundlæggerne af arbejdet med rehabilitering af hjerneskader. Hans teorier og metoder har i mange år været brugt i arbejdet med hjerneskader på Rigshospitalet i København. Hans undersøgelser, sammen med Leontjev og Zaporozhets, udgør hovedinspirationen for Oliver Sacks' arbejder, som er blevet berømte gennem hans populærvidenskabelige bøger, f.eks. "Manden der forvekslede sin kone med en hat", som I muligvis kender. Vygotsky oplever i disse år en sand renæssance og er formentlig den mest citerede psykolog inden for amerikansk pædagogisk psykologi, hvor han ofte sammenstilles med den amerikanske filosof John Dewey. Jeg nævner ikke dette for hverken at forsvare den sovjetiske psykologi eller mig selv, eller røbe fra mine inspirationer, men blot for at demonstrere, at "marxistisk/sovjetisk psykologi" i dette tilfælde nok er noget andet end, hvad der umiddelbart falder folk ind, når de læser ordene, og i hvert fald noget andet end, hvad der har været tilsigtet med formuleringen "en førende psykologisk doktrin under den sovjetiske kommunisme".

Det bliver helt ironisk i forhold til kritikken, at min omtalte disputats som sin hovedkonklusion har, at såvel Leontjev som en lang række andre psykologer har overset nogle afgørende biologisk funderede og medfødte (og formentlig artsspecifikke) kognitive forudsætninger for, at det lille barn overhovedet kan tilegne sig sine samfundsmæssige kompetencer. (Det er nogle af dem, som Peter Krøjgaard arbejder med at undersøge eksperimentelt). Det er åbenlyst, at Jyllandspostens kilder ikke har læst det, som de kritiserer.

Helmuth Nyborg var derimod knyttet til den anti-autoritære del af venstrefløjen, men i 1972 vendte han én gang for alle ryggen til Marx og Mao og rettede blikket mod Darwins evolutionslære.

Skyttegravskrigen

1970'erne udviklede sig som bekendt til en skyttegravskrig mellem dogmatiske retninger inden for marxismen, og der var kun ringe plads til en outsider som Helmuth Nyborg, som hævdede, at biologien spiller en væsentlig rolle for, hvordan vi udvikler os som mennesker, og hvorfor Per klarer sig bedre i livet end Poul.

Den herskende opfattelse på instituttet var, at det var samfundets skyld, fordi et sygt samfund skaber syge mennesker. Helmuth Nyborgs forskning blev anset for at være dybt reaktionær. Han søgte i stedet ind i et internationalt netværk af forskere, som interesserede sig for individuelle forskelle og insisterede på, at de data, man finder i empiriske undersøgelser, skal have lov til at tale for sig selv, uanset om de er politisk ukorrekte og f.eks. viser, at hvide i gennemsnit er klogere end sorte, og at mænd i gennemsnit er nogle få IK-point mere intelligente end kvinder.

I denne forskerkreds har Nyborg i årenes løb skabt sig et stort navn efter at have publiceret en række videnskabelige artikler, redigeret bøger og festskrifter, arrangeret konferencer og siddet i ledelsen for videnskabelige selskaber. Men ligesom de øvrige i netværket har han også løbende måttet forsvare sig mod anklager om, at han er højreekstremist eller racist, hvilket han vredt afviser med en henvisning til, at han blot nægter at lade data farve af politiske utopier.

DKP-juntaen i Århus

Mens Nyborg forsvandt ud på et sidespor, fik Jens Mammen og DKP-juntaen, som den blev kaldt, stor indflydelse på Psykologisk Institut. De besatte vigtige poster i organisationen og var, som et fhv. junte-medlem beskriver det, med til »at udvikle et alment teoretisk fundament for psykologien med inspiration fra sovjetpsykologerne.«

Da jeg som sagt mener, at jeg selv er den eneste, der i JPs specielle logik er kvalificeret til denne "junta", kunne jeg godt lide at vide, hvem disse folk er, som har erobret sådanne positioner på PI, og som udtaler sig som "fhv. junte-medlem".

En yngre forsker siger mere uvenligt, at de kun har bidraget med en marxistisk skrivebordspsykologi, som er ren spekulation.

»De har skrevet tunge bøger, som ingen kan forstå, og de er uden internationale kontakter,« lyder skudsmålet.

De to Ordrup-drenge kunne altså næppe have valgt en mere forskellig karrierevej, men de var indbyrdes rivaler. I 1989 søgte de begge en stilling som docent. Jens Mammen fik jobbet, og Helmuth Nyborg klagede over, at han på trods af sine faglige kompetencer og internationale publikationer blev vraget til fordel for en kollega, som kun havde luftet sine marxistiske teorier for vennerne i danske tidsskrifter.

Det er rigtigt, at Helmuth Nyborg var stærkt utilfreds med ledelsens afgørelse. Jeg husker ikke, om han i sin klage formulerede sig som refereret. Men det var sikkert noget i den retning. Jeg anså det for et udslag af Helmuth Nyborgs frustration og blandede mig overhovedet ikke i den efterfølgende debat, hverken mundtligt eller skriftligt. Jeg havde ingen konfrontationer med Helmuth Nyborg, og vi kunne som altid udveksle small talk i kantinen, Helmuth Nyborg kunne give mig et lift på hjemvejen, etc.

Følte sig chikaneret

Nyborg følte sig til tider også direkte chikaneret, f.eks. da adfærdsgenetik, som var et af hans fag, i to omgange blev nedlagt, mens han var på rejse i udlandet.

Det må være noget, der er blevet besluttet i studienævnet, som jeg ikke har haft noget med at gøre. Formentlig ligger det forud for min tid som institutleder. Men læseren får det indtryk, at det er noget jeg har gjort, og oven i købet for at genere Helmuth Nyborg.

Omvendt var han heller ikke bange for at skyde først. Han har på utallige møder været en uforsonlig kritiker af ledelsen, som efter hans mening burde satse langt mere på biologi, neuropsykologi og empirisk forskning, som kan publiceres internationalt.

Pudsigt nok ligger dette især før min tid som institutleder.

Uenighederne har udviklet sig til voldsomme skænderier, som for længst har fået modstanderne til at stemple Nyborg som besværlig og som kværlulant.

Læseren får her stiltiende det indtryk, at disse skænderier er foregået mellem Helmuth Nyborg og mig. Det er ikke tilfældet. Det vil jeg nu ikke prale med, for det kunne sikkert godt have fundet sted under de rette omstændigheder. Men f.eks. de gange, hvor de studerende har inviteret lærere til "Debatforum", er loddet aldrig faldet på Helmuth Nyborg og mig, og jeg har på mirakuløs vis undgået enhver konfrontation med Helmuth Nyborg, såvel i tale som skrift.

Men hans kritik er ikke blevet mildere - heller ikke efter at Jens Mammen i 2001 nåede til tops som leder af instituttet.

Det ironiske er, at Helmuth Nyborg har fået mere og mere ret i takt med, at tidsånden er skiftet. Marx har været på tilbagemarsk i mange år, mens Darwin har vundet terræn, og biologien fylder mere i undervisningen på psykologi. Det er også officiel politik på universitetet, at forskning i international klasse vejer tungere end teoretisk forskning, som foregår med næsen i skyerne.

»Helmuth Nyborg har sejret ad helvede til,« siger en mangeårig medarbejder på instituttet og tilføjer, at det virker, som om han ikke selv har opdaget det. At det efter fire årtiers evige slagsmål er blevet hans akademiske strategi at være i modvind. Og at han måske har skærpet sine synspunkter - bl.a. om kønsforskelle og arvehygiejne - for vedvarende at kunne være i opposition. Den videnskabelige uenighed mellem Helmuth Nyborg og Jens Mammen er formentlig også mindre i dag - og mindre end de selv vil erkende, mener flere medarbejdere. Men kemien er ikke blevet bedre, snarere tværtimod.

Jens Mammen beskrives som fair og principfast, men også som en rigoristisk og regelret kommissær, som har fungeret fint i en hierarkisk organisation som DKP.

En professor siger, at han har haft ry for at være ubestikkelig, men at troen på, at han ikke meler sin egen kage, er begyndt at vakle efter universitetets proces mod Helmuth Nyborg.

Den havde sit udspring i januar 2002 - ikke længe efter at Mammen var blevet institutleder. Helmuth Nyborg fortalte i et avisinterview, at han var på vej med en undersøgelse, som viste, at mænd i

gennemsnit var mere intelligente end kvinder.

Dette er en fordrejet gengivelse af begivenhedsforløbet. Helmuth Nyborg fortalte om sin allerede gennemførte undersøgelse i Politiken den 8. januar 2002. Kopi udleveres gerne til interesserede. Hvis man læser artiklen igennem, er der ikke dækning for Helmuth Nyborgs anvendelse af udtrykket "på vej". Det skal formentlig tjene til her bagefter at give indtryk af en forhastet indgriben. Derudover var det, som Helmuth Nyborg meddelte den undrende offentlighed, ikke bare, at mænd i gennemsnit var mere intelligente end kvinder, men at forskellen i deres generelle intelligens var 27%. Hvad enten forskellen gik den ene eller den anden vej, var alene størrelsesordenen nok til at få alle, der vidste en smule om intelligensforskning, til at spærre øjnene op, helt uanset holdninger til diverse stridsspørgsmål. Derudover har det nok undret en og anden, der kender til feltet, at forskellen angives i procent, fordi skalabetingelserne ikke anses for at være opfyldt for en procentangivelse. Disse forhold har naturligvis gjort kolleger og andre fagfolk både nysgerrige og skeptiske. Helmuth Nyborgs dementi af de 27%, som først kom med hans pressemeddelelse den 19. januar 2002, var ikke udformet sådan, at den reducerede kollegers undren og skepsis. Den reducerede heller ikke den massive kritik i pressen. Således skrev Jyllandsposten (sic!) den 20. januar 2002: "Nu venter begge køn så bare på, at Helmuth Nyborgs materiale med dokumentationen bliver tilgængeligt på skrift. Hvilket ifølge Forskningsstyrelsens retningslinier for forskningsetik burde være sket i forbindelse med offentliggørelsen". Dette sidste citat afspejler meget godt, at den seriøse kritik, der af kolleger og i pressen blev rejst mod Helmuth Nyborg - også siden hen - ikke gik på selve hans påstande, men derimod på det forhold, at han som noget helt usædvanligt ikke ville lade kolleger eller andre se sin datadokumentation, hvilket var ekstra påfaldende, når han samtidig hævdede allerede at have fremlagt dem på en kongres. Derved blokerede Helmuth Nyborg for den frie debat om resultaterne mellem fagfæller og andre, som er en forudsætning for videnskabelig forskning. Se i denne forbindelse det helt centrale pkt. 7 i rektors brev den 21. september 2006 til Helmuth Nyborg.

Stor alvor

Allerede halvanden uge senere var Jens Mammen i pressen med et krav om, at Helmuth Nyborg hurtigst muligt skulle dokumentere sine påstande. Han sagde også, at han som institutleder så på sagen med stor alvor.

I min sagsfremstilling af 23. november 2005 (bilag 23 til bedømmelsesudvalgets kommissorium), som Nyborg altså er bekendt med, fremgår det rigtige begivenhedsforløb helt fra sagens begyndelse i januar 2002. Her vil jeg indskrænke mig til at oplyse, at såvel min allerførste skriftlige henvendelse som institutleder til Helmuth Nyborg, som alle senere skridt, jeg har taget i denne sag i forhold til Helmuth Nyborg, er sket efter samråd med min dekan og universitetets jurister. Helmuth Nyborg må have sine grunde til ikke at ville fremlægge dette bilag.

I den mellemliggende periode har Mammen - ifølge et resposum, som en jurist har udarbejdet for Helmuth Nyborg - sendt bunker af mails og breve til professoren med uendelige krav om dokumentation og redegørelser.

Det er vist det, man kalder rykkerskrivelser. Og antallet af dem har Helmuth Nyborg i dette tilfælde selv været herre over.

Helmuth Nyborg har bl.a. detaljeret skulle gøre rede for detaljer i en undersøgelse, som ligger 30 år tilbage i tiden.

Om selve undersøgelsen ligger 10, 30 eller 50 år tilbage i tiden, er ganske ligegyldigt, når det drejer sig om dokumentation, som man aktuelt bruger i sin forskning.

Og han har ofte fået besked på at svare med kort varsel - selv i perioder med dødsfald i den nærmeste familie.

Det drejer sig om korrespondance mellem Helmuth Nyborg og dekanen, og mig bekendt har Helmuth Nyborg fået udsættelse, når han med en god grund har bedt om det.

Juristen taler om »en systematisk mobning, chikane og overvågning«.

Helmuth Nyborgs kolleger udtrykker sig mere diplomatisk, men de fleste mener, at instituttets daværende ledelse med Jens Mammen i spidsen har et stort medansvar for, at sagen er kommet så vidt, fordi Nyborg er blevet presset til at udlevere data, som han ikke har haft tid til at kontrollere.

Det drejer sig om data, som Helmuth Nyborg allerede har fundet egnede til præsentation på en kongres, hvor de efter hans eget udsagn er blevet vurderet af førende eksperter inden for området, egnede til indsendelse til Politiken, grundlag for udtalelser til pressen og grundlag for referat af undersøgelsen i Helmuth Nyborgs 2003-bog. Det er ikke gennemskueligt, hvordan Jyllandspostens anonyme meddelere er kommet frem til deres opfattelse.

Indtil videre er Helmuth Nyborg fritaget for tjeneste. Men han får en sidste chance for at rense sit navn, inden han skal pensioneres som 70-årig. Universitetets rektor, Lauritz B. Holm-Nielsen, vil bede ham om en udtalelse til den indstilling, der ligger fra dekanen på Det samfundsvidenskabelige Fakultet.

Når den foreligger om nogle uger, beslutter Holm-Nielsen, hvad der skal blive det endelige resultat af 40 års akademisk fejde.

kim.hundevadt@jp.dk

Denne artikel bygger på en række interviews med nuværende og tidligere professorer, medarbejdere og studerende på Psykologisk Institut. Helmuth Nyborg og Jens Mammen har ikke ønsket at medvirke.

Det er forbløffende så mange af Helmuth Nyborgs synspunkter og sågar barndomserindringer, journalisten har fået med uden Helmuth Nyborgs medvirken.